

AZ ORVOSTUDOMÁNY TÖRTÉNETE

Prof. dr. Vas István, aki megváltoztatta a peritonealis dialízis kimenetelét

POLNER Kálmán

ÖSSZEFOGLALÁS Vas professzor úrral 1996-ban egy torontói tanulmányutam során találkoztam. Már az első napokban lenyűgözött az egyénisége, a széles körű tudása és az intelligenciája. Hihetetlen volt számomra az a tisztelet és szeretet, amellyel őt a betegek, a nővérei és az orvos kollégái körülvették. Soha nem a szakmai elismerést kereste, hanem a betegeinek a gyógyítását, az önálló kezelésükre való tanítását, a kiszolgáltatott helyzetüknek megsegítését és az egyenrangú partnerként való kezelését tartotta a legfontosabbnak. Szakmai munkásságának középpontjában is a vesebetegek gyógyításának a javítása és a mikrobiológia eredményeinek a gyakorlatban való bevezetése állt. Az orvosokat és a nővéreket rendkívüli szeretettel és segítőkészséggel tanította. A peritonealis dialízis (PD-) kezelés oktatásában, és a betegek gondozásában a nagy szakmai önállósággal dolgozó nővéreket tartotta kulcsszereplőknek, akik így az orvos egyenrangú partnereivé válnak.

Mikrobiológusként alapvetően megváltoztatta a peritonealis dialízis kimenetelét, és döntő szerepe volt abban, hogy ez a kezelés világszerte egyenrangúvá vált a hemodialízissel (HD), sőt egyes vonatkozásaiban azt felül is múlta. A dialíziskezelések jövőjét értékelve mindig azt hangsúlyozta, hogy nem az a kérdés, hogy PD- vagy HD-kezelésben részesül-e a beteg, hanem az, hogy otthon vagy intézetben történik-e a kezelés, mert a fejlődés egyértelműen a betegek önálló, otthoni kezelésének, egyenrangú partnerként való elfogadásának irányába mutat. Ez pedig újfajta orvosi szemléletet igényel.

Számomra a sors különleges ajándéka volt, hogy egy ilyen nagyszerű emberrel megismerkedhettem, aki kitüntetett a barátságával, és az élete utolsó tíz évében tanítómesterem és példaképem lett. Vas professzor úr élettörténete is különleges, hiszen kiemelkedő tudással kellett Kanadába emigrálnia, ahol a szakmájában világhírű lett, és ezzel méltán növelte a magyar orvostudomány hírnevét. Végül soha nem múló hazaszeretete 2002-ben, 75 éves korában hozta haza Magyarországra.

Kulcsszavak: Vas István, nefrológia, peritonealis dialízis, hemodialízis, peritonitis, betegoktatás, rehabilitáció

Professor István Vas, who has changed the outcome of peritoneal dialysis

Polner K, MD

SUMMARY I had the chance to meet professor Vas in 1996 during my scholarship in Toronto. His personality, expansive knowledge and intelligence were inspiring for me from the first days. I found amazing the devotion and affection that his patients, nurses and colleagues felt towards him. He never looked for professional acknowledgement, but held the most important the well-being of his patients, their education for being able to perform their own treatment, the improvement of their dependent condition, meanwhile treating them as equal partners. The center of his professional work was the perfection of renal patients' treatment, and also the adaptation of microbiological achievements to his daily practice. He was teaching both nurses and doctors with extraordinary kindness and assistance. In the training of peritoneal dialysis and care of patients he held the nurses the most prominent experts, working with great professional independence, thereby becoming equal partners to the physicians.

As a microbiologist he improved the outcome of peritoneal dialysis substantially, and played essential role in that this treatment modality has become equal, in some aspects even superior to hemodialysis (HD) worldwide. When he was evaluating the future of dialysis, he always emphasized that the main question was not that the patient was treated with HD or PD, but whether the treatment was undertaken at home or in an institution, as the advancement was unequivocally going toward the acceptance of an independent, self-managed treatment performed by the patient becoming an equal partner. And this needs new approach by the treating physicians. It was a very special gift in my life to meet such an outstanding man, who honored me

Szent Margit Kórház, Nephrologiai Osztály,
Budapest

Levelezési cím:

Dr. Polner Kálmán,
Szent Margit Kórház, Nephrologiai Osztály,
1032 Budapest, Bécsi u.132.

E-mail: polner.kalman@hotmail.com

with his friendship, and in his last 10 years of life became my tutor and ideal. The biography of professor Vas is extraordinary, as with his outstanding knowledge he had to immigrate to Canada, where became world-famous in his profession, and thereby increased worthily the reputation of Hungarian medicine. Finally the never-ending patriotism brought him home in Hungary in 2002, at his age of 75.

Keywords: Stephen Vas, nephrology, peritoneal dialysis, hemodialysis, peritonitis, patient-education, rehabilitation

Hypertonia és Nephrologia 2012;16(6):269-72.

Vas István 1926. június 4-én született Budapesten. Édesapja egy vas- és fémáru-kereskedés tulajdonosa volt. 1944-ben Budapesten a Fásori Gimnáziumban végzett, majd Kolozsvárra került. Bár eredetileg fizikus szeretett volna lenni, de a kolozsvári magyar egyetemen csak orvosképzésre volt lehetőség, így erre jelentkezett.

A II. világháború után, 1945-ben hazatért Budapestre, ahol folytatta a tanulmányait, és 1950-ben orvossá avatták. Fiatal orvosként különböző kórházakban és közegészségügyi intézetekben dolgozott. Három évet töltött a honvédségnél mint immunológus, ahol epidemiológiai és mikrobiológiai feladatokat látott el. 1954-ben feleségül vette volt évfolyamtársát, *dr. Raditz Magdolnát*. 1956-ban védte meg kandidátusi disszertációját.

Az 56-os forradalom után feleségével együtt Bécsbe menekült, majd Rockefeller-ösztöndíjjal Montrealba került. Három évvel később már a McGill Egyetemen gyógyszer-tant és mikrobiológiát tanított, majd 1972-ben a McGill Egyetem Mikrobiológiai és Immunológiai Tanszékének vezető professzora lett.

Torontóba 1977-ben költöztek, ahol a Toronto Western Hospital Mikrobiológiai Osztályának a vezetőjévé nevezték ki. Miután a Toronto Western Hospitalat egyesítették a Toronto General Hospitalal, az új, Toronto Hospital néven működő kórházban a Mikrobiológiai Osztály igazgatója lett. 1997 és 2003 között a Torontói Egyetem Klinikai Laboratóriumi és Patobiológiai Tanszékének volt tanácsvezető professzora.

A mikrobiológiai kutatások mellett csatlakozott a Nefrológiai Osztály peritonealisdialízis-programjához is, ahol *Oreopoulos* professzorral együttműködve ő dolgozta ki a folyamatos ambuláns peritonealis dialízis (CAPD) új rendszerének mikrobiológiai biztonságát, a peritonitisek megelőzésének és kezelésének elveit, és ezzel lehetővé tette, hogy a CAPD világméretben elterjedjen (1–12). Történt ez akkor, amikor a professzor úr elbeszélése szerint a folyamatos ambuláns peritonealis dialízist a cinikus szakmai kritikusok „folyamatos ambuláns peritonitisnek” hívták, hiszen a gyakori és többnyire végzetes infekciók miatt nem sok reményt fűztek ahhoz, hogy ez a módszer hosszú távú kezelésre is alkalmas lesz. A peritonitis és az exit site infekció diagnosztikai kritériumait és modern terápiás elveit ő dolgozta ki, amelyek a mai napig is érvényesek (13–15). A peritonitis kezelésének az International Society for Peritoneal Dialysis (ISPD) -irányelvek lefektetésében is döntő szerepe volt. Ezzel gyökeresen megváltozott a peritonealisdialízis (PD) -kezelés kimenetele, és a 90-es években már evidencia lett, hogy a PD a HD-kezelésekkel azonos értékű, sőt az első két évben több vo-

natkozásban is felülmúlja azt, ezért a betegek számára az első kezelésként ajánlott modalitás a peritonealis dialízis lett (14–18). Bár a százalékos arányt tekintve egyes országokban jelentős különbségek vannak, ma már világszerte a dializált betegek 11%-a ezt a kezelést választja (19).

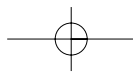
Meghatározó eredményeket ért el a dializált betegek egyéb fertőző betegségeinek kutatásában, gyógyításában és megelőzésében is. Ugyancsak kulcsszerepe volt *Uldall* professzor munkacsoportjában a tunnelizált tartós HD-kanülök kidolgozásában és a betegek számára jelenleg a legjobb életminőséget biztosító nocturnalis home hemodialysis program bevezetésében (20).

Több mikrobiológiai, immunológiai és nefrológiai nemzeti és nemzetközi társaság tagja volt Kanadában és az Amerikai Egyesült Államokban. Vezető pozíciót töltött be a Canadian Society of Microbiology és az International Society for Peritoneal Dialysis társaságokban, valamint tiszteletbeli tagja volt az Argentin Nefrológiai Társaságnak is. Szerkesztőbizottsági tag volt a *Canadian Journal of Microbiology*, a *Peritoneal Dialysis Bulletin* és a *Hypertonia és Nephrologia* folyóiratoknál. 2001-ben, 75 éves születésnapján az International Society for Peritoneal Dialysis életműdíjjal jutalmazta.

Feleségének 2001-ben bekövetkezett halála nagyon megrendítette. Így 2002-ben a közös régi vágyukat egyedül valósította meg, amikor nyugdíjba vonulása után hazaköltözött Budapestre, és további munkásságát a magyar nefrológia, elsősorban a peritonealisdialízis-kezelés megsegítésének szentelte.

Vas professzor úr hazai munkássága

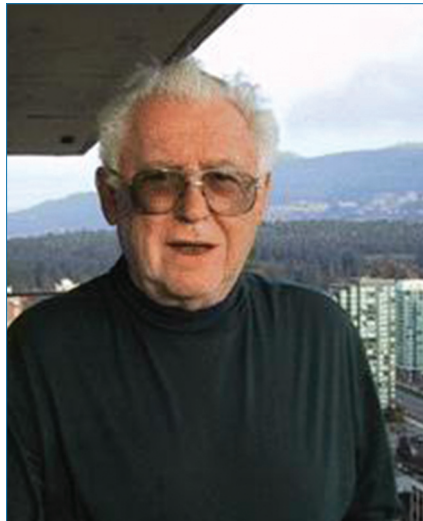
Vas professzor úrral 1996-ban egy három hónapos torontói tanulmányutamon találkoztam. Első pillanatban úgy fogadott, mintha ezer éve ismertük volna egymást, és lenyűgöző volt a segítőkészsége, az önzetlen barátsága. Sokat beszélgettünk a nefrológia hazai helyzetéről, a peritonealis dialízis fejlesztésének lehetőségeiről, és a vesebetegek kezdeményezésére létrehozott Nefrocentrum Műveseállomásról, amelyet ő rendkívüli példának tartott. Ennek az intézetnek akkor a főorvosa és kuratóriumának elnökeként a vezetője voltam (21). Nagy örömmre szolgált, hogy amikor a Nefrocentrum Alapítvány nevében meghívtam egy magyarországi látogatásra, azt azonnal, és készséggel elfogadta. Így került sor 1997-ben az első hazai találkozásunkra, ami után rendszeresen Magyarországra látogatott, és aktív szerepet vállalt a hazai PD-program újraindításában. A 90-es években a peritonealis dialízissel kezelt betegek száma hazánkban éves szinten a százat

sem érte el, aminek egyik fő oka az volt, hogy a dialízisoldatokat gyógyszerként kellett felírni, és a betegek ehhez a gyógyszerárakon keresztül jutottak hozzá, ugyanakkor az oktatás, a tréning és a gondozás egyéb személyi és tárgyi feltételeinek költségeit nem finanszírozták (12, 22, 23). Így, miközben a politikai rendszerváltás után a hemodialízis intenzív fejlődésnek indult, a PD-kezelésben érdemi változás nem következett be. Az evidence based medicine elvének bevezetése 1999-ben gyökeresen átalakította ezt a helyzetet, hiszen ekkor már a nemzetközi gyakorlat a HD-vel azonos hatásúnak minősítette a PD-kezeléseket. Ennek köszönhetően a hazai gyakorlatban a finanszírozást havi szinten azonos értéken ismerték el a hemodialízissel. A PD-program így lassan fejlődésnek indult. Ennek a folyamatnak a megsegítésére a Nephrocentrum Alapítvány és a Magyar Nephrologiai Társaság CAPD-konferenciát szervezett 1997-ben, amelynek Vas professzor a díszvendége volt, és az ezt követő hat évben a további konferenciák lelkes vezérgyénisége lett (24).

A professzor úr kezdeményezésére és szakmai irányítása mellett a Nephrocentrum Alapítvány szervezésében először 2001-ben, majd évente megrendezésre került a nagyhírű, egyhetes, 40 kreditpontra akkreditált „Gánti CAPD Továbbképző Napok” is, ahol kurzusonként 40-50 szakdolgozó és fiatal orvoskolléga képzésére került sor (12, 23, 25). Összesen mintegy 200 fő vett részt a gánti rendezvényeken. Ma ezek a szakemberek adják a hazai CAPD-program élcsapatát. A professzor úr ezeken a továbbképző programokon személyesen is mindvégig részt vett, lenyűgöző előadásával, sajátos humorával, ötleteivel, hozzászólásaival segítette azt interaktívvá és felejthetlenné tenni. A Baxter cég szakmai tanácsadójaként is sokat tett annak érdekében, hogy a magyarországi PD-kezelés jelentős fejlődésnek induljon és a mai színvonalat elérje (25, 26). Tagja volt annak a szerzői csoportnak is, akik a Magyar Nephrologiai Társaság dialízis-útmutatójában a peritonealis dialízis ajánlását kidolgozták (15). A Szent Margit Kórház Nephrologiai Osztályának konzultánsaként is aktívan részt vett a betegellátásban, a nővérek és orvosok továbbképzésében, oktatásában. Munkásságának elismeréseként a Magyar Nephrologiai Társaság 2002-ben a VI. CAPD Konferencián a Magyar Nephrologiai Társaság tiszteletbeli tagjává választotta. Bár a professzor úr élete során számos magas rangú nemzetközi díjat és kitüntetést kapott, mégis ennek a hazai elismerésnek örült a legjobban.

A Szent Margit Kórház és a Nephrocentrum Alapítvány CAPD-ambulanciáján is folyamatosan segítette a betegellátást. Nem volt olyan problémánk, amihez ne tudott volna hozzájárulni. Különösen a hátrányos helyzetű, fogyatékos vagy az idős, kiszolgáltatott helyzetben levő betegek segítségét tartotta alapvetően fontosnak. Közösben terveztük el a dializált betegek pszichoszociális helyzetének országos felmérését, amit 2006-ban nagy szakmai összefogással valósítottunk meg (27). Terveket dolgoztunk ki a betegek szociális helyzetének megsegítésére, az idős betegek otthon ápolásának támogatására, a

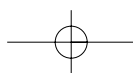
betegoktatás fejlesztésére, valamint a Szent Margit Kórház gerontonefrológiai betegellátásának és a vesebetegek rehabilitációjának megszervezésére. Több olyan, ma már nemzetközileg is ismert beteg ellátását oldottuk meg, mint a halmozottan fogyatékos, most 28 éves fiatalemberét, akinek a CAPD-kezelését több mint nyolc éve az ő szakmai útmutatása szerint kezdtük el és ma is sikeresen végezzük a gödi állami nevelőintézetben (TOP Ház) 18 ápoló bevonásával (28). Megemlítem annak a 72 éves monori parasztembernek az esetét is, akinek 2006-ban – CAPD-kezelt betegként a világon először – stentgraftbeültetéssel oldottuk meg a kritikus mértéket meghaladó, többszörös hasiaortaneurysmáját, és aki a műtét után 24 órával már önállóan végezte a peritonealisdialízis-kezelését. A beteg így még öt évig folytathatta a CAPD-kezelést, és nagy megelégedettséggel élte korábbi életét. Az egyedülálló esetismertetés a *Clinical Nephrology* folyóiratban 2009-ben jelent meg (29).

Vas professzor úr más hozzáfutó kollégákat is készséggel segített. Az ő szakmai irányítása mellett gondoztuk azt a fiatal kismamát, aki az országban először CAPD-kezeléssel lett terhes, és akit három hónapos gravidaként vetünk fel osztályunkra, ahol akkor még a Fresenius cég által működtetett műveseállomásunkon *Árkossy Ottó* főorvos és munkatársai a beteget HD-kezelésre átváltva, napi kezelésben részesítették. A beteg dialíziskezelésén túli teendőket öt hónapon keresztül mi láttuk el az osztályunkon a professzor úr útmutatása szerint. Ez igazi teammunka volt, aminek a végén egészséges fiúgyermek született.

Ennél is különlegesebb volt az az eset, amikor a győri műveseállomáson egy CAPD-kezelt fiatalasszony a terhességét a CAPD-kezelést folytatva hordta ki, míg végül egészséges gyermeknek adott életet. A szülés után az eredeti Tenckhoff-katéterrel folytatták a kismama CAPD-kezelését. A professzor úr rendszeres konzultációt adott, és ezzel folyamatos támogatást nyújtott a győri kollégáknak, hiszen ez az eset nemcsak Magyarországon volt az első, hanem nemzetközileg is igazi ritkaságnak számított (30).

Kiemelten egyszerű továbbképzésnek tartotta a „Debreceni Nephrologiai Napokat”, ahol Kárpáti tanár úrék meghívására rendszeresen együtt vettünk részt. A személyes barátságon túl rendkívül színvonalasnak tartotta az oktatóprogramot, a társszakmák és a családorvos kollégák bevonását, valamint a nyitottságot a nővérek irányában. A tisztelet és egymás iránti elismerés kölcsönös volt, hiszen a Debreceni Egyetem, Orvos- és Egészségtudományi Centrum Nephrologiai Tanszéke és a Vesebetegek Életminőségéért Alapítvány 2007-ben Vas professzor úr oktatói tevékenységét posztumusz „A magyar nefrológiáért életműdíj” adományozásával ismerte el.

„Az élet egy olyan gyógyíthatatlan betegség, ami biztosan halállal végződik” – mondogatta tréfásan Vas professzor úr, amikor az élet komoly dolgairól beszélgettünk. Majd személyesen példát mutatott arra, hogy az elmúlás fizikai és szellemi hanyatlásán is úrrá lehet lenni, és a halál közeledtét is méltó-

sággal lehet elfogadni. Mosolygott búcsúzóul, amikor a subdurális haematomaműtéte után az intenzív osztályon utoljára találkozunk vele.

Az *NDT* folyóirat 2006. novemberi számában adott hírt a 80 éves professzor tragikus hirtelenséggel bekövetkezett haláláról. A nekrológot „Stephen Vas MD, PhD (1926–2006): »Vas-peritonitis«: a pioneer in CAPD peritonitis” címmel legjobb barátja, a világhírű *Oreopoulos* professzor írta, aki a szakmai nagyságán túl emberi értékeit is meghatározó elismeréssel mutatta be. A megemlékezését így fejezi be: „Úgy vélem, hogy Vas professzor halálával a peritonealdialízis-szakma egyik legnagyobb úttörője távozott körünkől. Személyesen én egy csodálatos barátot, egy nagyszerű munkatársat és bizalmas tanácsadót veszítettem el, aki számomra pótolhatatlan. Szakmai munkássága meghatározó volt, és az emléke örökké élni fog” (31).

Vas professzor úr idős kora ellenére élete utolsó pillanatáig dolgozott, és tanácsaival segítette a világ minden részéről telefonon vagy e-mailben hozzá forduló kollégákat. Számos tervünk volt még, aminek megvalósítására nem kerülhetett sor, és amit nekünk – az ő tanítványainak – kell majd megvalósítanunk. A professzor úr mindig nagy szomorúsággal beszélt az itthon tapasztalt politikai és szakmai széthúzásról. Ő ezt egyfajta magyar kórságnak tartotta, amit már kedvenc költője, Arany János is megírt a *Fülemüle* című versében. Meggyőződése volt, hogy a magyar emberek sokkal sikeresebbek lenné-

nek, ha személyes vagy hovatartozásból adódó érdekeiket félretéve, egymást segítve és tisztelve tevékenykednének. Nagyon sajnálta, hogy ez az általános megállapítás a hazai nephrológia fejlődésére is igaz, de mindig hitt abban, hogy a helyzet meg fog változni. Ennek a változásnak egyik fontos állomása volt az I. Vas István Országos Peritonealis Dialízis Konferencia, amit Vas professzor nevével fémjelvezve a Magyar Nephrológiai Társaság Peritonealis Dialízis Bizottságának kezdeményezésére szerveztünk meg 2011. október 31-én Újpest Polgár Centrumában. Reményeink szerint ez a rendezvény a hazai PD-továbbképzés legfontosabb fórumává válik, és minden évben alkalmat ad arra, hogy Vas professzor úr munkásságáról méltó módon megemlékezzünk. Nagy szükség van erre, hiszen még sokan nem tudják, hogy egy csodálatos ember járt közöttünk, aki példát mutatott orvosi tudásával, emberségével, barátságával és magyarságával az utókorak.

Köszönetnyilvánítás:

Ezúton is szeretnék köszönetet mondani prof. dr. Rosivall Lászlónak, a Magyar Vese Alapítvány Kuratórium elnökének, aki pályázati támogatásával lehetővé tette kanadai tanulmányutamat, ami meghatározó tapasztalatot jelentett szakmai fejlődésemben, és lehetőséget teremtett Vas professzor úrral való találkozásomra. Köszönöm továbbá dr. Haris Ágnes főorvosnőnek személyes tanácsait és aktív segítségét a Vas professzor úrral végzett közös munkásságunk megírásában.

IRODALOM

1. Vas S. Microbiological aspects of CAPD. *Kidney Int* 1983;23:83-92.
2. Vas SI. Treatment of peritonitis. *Perit Dial Int* 1994;14(Suppl 3):S49-S55.
3. Vas SI. Single daily dose of aminoglycosides in the treatment of continuous ambulatory peritoneal dialysis. *Perit Dial Int* 1993;13(Suppl 2):S355-6.
4. Nikolaidis P, Vas SI, Lawson V, et al. Is intraperitoneal tobramycin ototoxic in CAPD patients? *Perit Dial Int* 1991;11:156-61.
5. Williams P, Khanna R, Simpson H, Vas SI. Tobramycin blood levels of CAPD patients during peritonitis. *Perit Dial Bull* 1982;2:48.
6. Gokal R, Vas SI. Risk of tobramycin use in CAPD patients with peritonitis. *Perit Dial Bull* 1982;2:139-41.
7. Duwaie A, Vas SI, Weatherhead JW. Effect of composition of peritoneal dialysis fluid on chemiluminescence, phagocytosis and bacterial activity in vitro. *Infect Immun* 1981;33:130-5.
8. Digenis GE, Khanna R, Pierratos A, Vas SI. Morbidity and mortality after treatment of peritonitis with prolonged exchanges and intraperitoneal antibiotics. *Perit Dial Bull* 1982;2:45-6.
9. Williams P, Khanna R, Vas S, Layne S, Pantolony D, Oreopoulos DG. Treatment of peritonitis in patients on CAPD: to lavage or not. *Perit Dial Bull* 1980;1:14-7.
10. Vas SI. Indications for removal of peritoneal catheter. *Perit Dial Bull* 1981;1:145-6.
11. Low DE, Vas SI, Oreopoulos DG, et al. Randomized clinical trial of prophylactic cephalexin in CAPD. *Lancet* 1980;2:753-4.
12. Polner K. A peritonealis dialízis múltja és jelene. *Orvosi Hetilap* 2008;149:5-11.
13. Keane WF, Bailie GR, Boeschoten E, et al. Adult peritoneal dialysis-related peritonitis treatment recommendations: 2000 update. *Perit Dial Int* 2000;20:396-411.
14. National Kidney Foundation – K/DOQI. Clinical practice guidelines for chronic kidney disease: evaluation, classification and stratification. *Am J Kidney Dis* 2002;39(Suppl 1):1-266.
15. A dialízis kezelés útmutatója (MNT-ADU). A Magyar Nephrológiai Társaság szakmai irányelvei. In: Klinikai irányelvek kézikönyve. Budapest: Medition Kiadó Kft.; 2003.
16. Fenton SA, Schaubel DE, et al. Hemodialysis versus peritoneal dialysis: A comparison of adjusted mortality rates. *AJKD* 1997;30:334-42.
17. Keshaviah P, Collins JA, Ma JZ, Churchill DN, Thorpe KE. Survival comparison between hemodialysis and peritoneal dialysis based on matched doses of delivered therapy. *J Am Soc Nephrol* 2002;13:S48-S52.
18. Canada-USA (CANUSA) Peritoneal Dialysis Study Group. Adequacy of dialysis and nutrition in continuous peritoneal dialysis: Association with clinical outcomes. *J Am Soc Nephrol* 1996;7:198-203.
19. Végstádiumú veseelégtelenségben szenvedő (ESRD) betegek 2010-ben. Áttekintés, perspektíva. Fresenius Medical Care Deutschland GmbH, Homburg, Germany, 2011.
20. Pierratos A, Ouwendyk M, Francoeur MR, et al. Nocturnal hemodialysis: three-year experience. *J Am Soc Nephrol* 1998;9:859-68.
21. Polner K. Renal patients initiate dialysis fundation amid political turmoil in Hungary. *Dialysis and Nephrology* 1998;19:22-9.
22. Karátson A, Makó J. A peritonealis dialízis kezelés Magyarországon. *LAM* 1992;2:34-40.
23. Ferencki S, Zakar G. Peritonealis dialízis kezelés. Történeti áttekintés. In: *Nephrologia*. Rosivall L, Kiss I (szerk.). Budapest: Medintel Könyvkiadó; 2003. p. 1037-40.
24. Vas I. A dialízis kezelés modalitásának kiválasztási problémái, a szakmai tényezőkhöz túl szerepet játszó motiváló tényezők. (Kanadai tapasztalatok I.) CAPD Konferencia. Budapest, 1997. június 4.
25. Ferencki S, Zakar G, Rákossy W, et al. A peritonealis dialízis kezelés kialakulása és fejlődése Magyarországon és a B. Braun Avitum Dialízishálózatban. In: Kiss I, Szegedi J, Kulcsár I, Gergely L (szerk.). A veseótló kezelések helyzete és fejlődése Magyarországon a B. Braun Avitum Hungary Zrt. Dialízishálózat 20 éves tevékenységének tükrében. *Hypertonia és Nephrologia* 2011;15(Suppl 2.):17-21.
26. Kiss I, Szegedi J, Kiss É, Kulcsár I, Ladányi E, Nagy J. A végállapotú krónikus veseelégtelenség és a veseótló kezelés helyzete és jövőképe Magyarországon. *Hypertonia és Nephrologia* 2002;6:153-63.
27. Polner K, Szeifert E, Vámos EP, et al. Psychosocial characteristics and self-reported functional status in patients on maintenance dialysis in Hungary. *Clin Nephrol* 2001;76:455-63.
28. Polner K, Haris Á, Repetics S, Vas I. Peritoneal dialysis treatment in patient with severe mental retardation. Important medical and ethical considerations. (poster abstract XLVII. Congress of the ERA-EDTA, Jun. 25-28. 2010. Munich, Germany)
29. Polner K, Gósi G, Vas I, Kalina Gy, Acsády Gy. Management of abdominal aortic and iliac artery aneurysms by stent-graft implantation in a patient on CAPD. *Clin Nephrol* 2009;71:359-62.
30. Schneider K, Ferencki S, Vas S, Papp Zs. Pregnancy and successful full-term delivery in a patient on peritoneal dialysis: One center's experience and review of the literature. *Dialysis and Transplantation* 2007;36(8):438-44.
31. Oreopoulos DG. Obituary. Stephen Vas, MD, PhD (1926-2006): „Vas-peritonitis”: a pioneer in CAPD peritonitis. *Nephrol Dial Transplant* 2006;21:3597-8.